

استانداردهای حقوق بشر در چارچوب

هنجاری مبارزه با تروریسم*

لیدا عباسی** - دکتر هنگامه غضنفری*** - دکتر فرید آزادبخت****

This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

چکیده

تروریسم، محصول علل مختلف و معلول نقض حقوق بشر و نبود شرایط صلح ماندگار است. توسل به تروریسم با هر انگیزه‌ای، به نقض بسیاری از حقوق اساسی بشر منجر می‌گردد. در درجه اول حق بر حیات و آزادی همگانی بشر را در معرض تهدید قرار می‌دهد. تروریسم علاوه بر فجایع انسانی، عامل بی ثباتی دولت‌ها، تضعیف حاکمیت قانون، به مخاطره انداختن صلح و امنیت و تهدید توسعه اقتصادی و اجتماعی می‌باشد. از سوی دیگر، با عنایت به اینکه مقابله با جرایم تروریستی باید به صورت سامانه مند و مداوم صورت گیرد، همواره این نگرانی وجود دارد که دولت‌ها از مسیر اعتدال و عقلانیت خارج شده و در چهارچوب مبارزه با تروریسم، خود مرتکب نقض حقوق بشر شوند. اسناد بین‌المللی مکرر به قابلیت اعمال حقوق بشر در مبارزه با تروریسم اشاره کرده‌اند. در این اسناد مشخص شده است که حق تعلیق موقت پاره‌ای از حقوق بشری در راستای مبارزه با تروریسم آنقدر موسع نیست که هرگونه رفتار ناقض حقوق بشر را توجیه نماید. در این رابطه بررسی استانداردهای حقوق بشر که در اقدامات ضد تروریستی توسط دولت‌ها نقض می‌شوند موضوع مقاله حاضر است و به نوعی سوال اصلی مقاله را در بر می‌گیرد. برای یافتن نتیجه از روش توصیفی و تحلیلی بهره گرفته شده است. و یافته‌های پژوهش گویای آن است که اقدامات تروریستی با سلب حیات انسان‌های بی‌گناه و مبارزه با آن با نقض آزادی و حریم خصوصی و حقوق فردی ناقض حقوق بشر تلقی می‌شوند.

کلیدواژگان

آزادی، تروریسم، حاکمیت قانون، حریم خصوصی، حق حیات، حقوق بشر.

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری حقوق بین‌الملل عمومی لیدا عباسی با راهنمایی دکتر فرید آزادبخت است.

** دانشجوی دکتری گروه حقوق بین‌الملل، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

*** استادیار گروه حقوق بین‌الملل، واحد خرم‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، خرم‌آباد، ایران. / نویسنده مسئول / ایمیل:

hengameh.ghazanfari@iau.ac.ir

**** استادیار گروه حقوق عمومی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

مقدمه

تروریسم ناقض حقوق بشر^۱ است، ولی مقابله با آن نمی‌تواند فارغ از رعایت استانداردهای حقوق بشر صورت پذیرد. لزوم رعایت حقوق بشر در مقابله با اقدامات تروریستی به اصل اولیه و بدیهی باز می‌گردد و آن عمومیت قاعده حقوق بین‌الملل بشر و اعمال یکسان آن نسبت به تمام افراد است. قواعد حقوق بشر فارغ از مقام و موقعیت هر کس حمایت از حقوق بشر را محور توجه قرار داده‌اند. متهم یا مرتکب عمل تروریستی نیز انسانی است که مرتکب عملی مجرمانه علیه هم‌نوعان خود شده است و این امر باعث نمی‌شود که وصف انسان بودن که با ذات وی عجین شده است به صرف ارتکاب اقدام تروریستی از وی سلب شود.

استانداردهای حقوق بشری در مقابله با تروریسم باعث شده که کمیته ضد تروریسم به تبادل وسیع اطلاعات با کمیته حقوق بشر در مورد شیوه‌های کاری خود مبادرت ورزد. و همچنین رعایت حقوق بشر در مبارزه با تروریسم مورد تاکید بسیاری از قطعنامه‌های شورای امنیت قرار گرفته است. ولی امروزه در فقدان توافق بین‌المللی در خصوص هنجارها،^۲ استراتژی‌ها^۳ و اصول حقوق بشری، جنگ علیه تروریسم براساس الزامات خود و بدون توجه به هنجارهای موجود آغاز شده است. در واقع امروزه مبارزه علیه تروریسم، امنیت و حقوق بشر را بیش از هر حمله تروریستی دیگری تهدید می‌کند. در واقع تروریسم به دو شکل حقوق بشر را متاثر می‌سازد، از طرفی باعث حمله و کشته شدن غیرنظامیان می‌شود و از طرف دیگر دولت‌ها نیز در سرکوب تروریست‌ها اغلب حقوق بشر را نقض می‌کنند. برای رسیدن به هدف اصلی تحقیق یعنی بررسی استانداردهای حقوق بشر که به طور مستقیم توسط اقدامات تروریستی نقض می‌شوند، شامل: حق حیات، حق آزادی، حریم خصوصی، حق اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی. که با روش توصیفی تحلیلی، به توضیح آنها پرداختیم. بنابراین مساله این پژوهش آن است که در جریان مبارزه با تروریسم نقض‌هایی در حقوق بشر ایجاد می‌شود. در نتیجه این سوال مطرح می‌شود که چگونه مبارزه با تروریسم می‌تواند مجوزی برای نقض حقوق بشر باشد؟ فرضیه مطرح شده در پاسخ به سوال عبارت است از این که، مبارزه با تروریسم در چارچوب پیمان‌نامه مدنی و سیاسی می‌تواند محدودیت‌های قانونی نسبت به اعمال برخی موازین حقوق بشر ایجاد نماید.

۱- پیشینه تحقیق

متأسفانه تلاش برای یافتن کار پژوهشی منطبق با موضوع این مقاله، ثمر و حاصلی نداشت لیکن در سنوات اخیر تعدادی متون تحقیقی با موضوعات مرتبط منتشر شده که قابلیت استفاده و بهره‌برداری از مطالب آن ممکن گردید:

¹. Terrorism

². Human Rights

³. Norms

⁴. Strategies

ارتقاء حقوق بشر در جنگ علیه تروریسم، اثر حسن عالی‌پور، (عالی‌پور، ۱۴۰۱: ۳۱۰)؛ (Alipour, 2022: 310) نتایج کتاب نشان می‌دهد، ریشه کن کردن تروریسم می‌تواند تاثیر گسترده‌ای در احترام کلی حقوق بشر داشته باشد و باید به حقوق بشر مبنای قوانین ضد تروریستی تلقی شود و هرگز نباید مانع مبارزه با تروریسم تلقی شد. در این کتاب استدلال می‌شود که تهدید تروریسم اقدامات خاصی را می‌طلبد اما این مقررات نه به نقض حقوق بشر و آزادی‌های اساسی می‌پردازد و نه اختلاف نظر مشروع را تضعیف می‌کند. در کتاب فوق‌الذکر، اولویت‌های حقوق بشر در مبارزه با تروریسم مورد توجه قرار نگرفته، در حالی که در مقاله حاضر به اولویت‌های همچون حق حیات و حاکمیت قانون پرداخته شده است.

حقوق بشر و تروریسم، اثر پل هافمن^۱ (هافمن، ۱۳۹۹: ۵۶۸)؛ (Hoffman, 2020: 568) نتایج کتاب نشان می‌دهد، جنگ علیه تروریسم که بدون رعایت حاکمیت قانون آغاز شده، همان ارزش‌هایی را که قرار است مورد حمایت قرار دهد تهدید می‌کند. ما باید با تاکید مجدد بر چارچوب حقوق بشری که اقدامات موثر و مشروع در واکنش حملات تروریستی را می‌پذیرد، بین آزادی و امنیت توازن ایجاد کنیم. در کتاب حاضر اشاره‌ای به قواعد و اصول حقوق بشر در مبارزه با تروریسم نشده است که در مقاله حاضر به آن‌ها می‌پردازیم.

نقض حقوق بشر در مقابله با تروریسم، اثر دانلی^۲ (Donnelly, 2020: 560) نتایج کتاب نشان می‌دهد، امروزه مبارزه با پدیده‌ی تروریسم به یک امر مبتلابه نظام بین‌المللی مبدل گردیده است چرا که وضعیت نا به سامان ناشی از وقوع آن نه تنها موجب خدشه‌دار شدن امنیت انسانی شده بلکه حقوق اساسی بشر را مورد حمله خود قرار داده است با این حال یکی از مسائلی که هیچ‌گونه هنجار موثری در مبارزه با نقض آن مقرر نگردیده مسئله‌ی نقض حقوق اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی می‌باشد که با تهدیدات ناشی از ارتکاب اقدامات تروریستی اغلب با چالش‌هایی مواجه است. در کتاب مزبور راهکاری برای رفع چالش نقض حقوق اقتصادی و فرهنگی ارائه نداده است. در مقاله حاضر برای رفع چالش بیان شده است که از طریق پذیرش اسناد بین‌المللی در نیل به جهانی عاری از هرگونه ناامنی و تهدید حقوق اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی را از تهدیدات ناشی از تروریسم را مرتفع نمود.

۲- چارچوب مفهومی و مبانی نظری

در این مبحث، در دو گفتار مجزا به تعریف مفاهیم و مبانی نظری در رابطه با موضوع مذکور می‌پردازیم.

۲-۱- چارچوب مفهومی

در چارچوب مفهومی به مفاهیم اصلی تحقیق مانند، تروریسم و حقوق بشر می‌پردازیم.

^۱. Paul Hoffman

^۲. Jack Donnelly

۲-۱-۲- تروریسم^۱

تروریسم از واژه‌های مبهم در عرصه بین‌المللی است که به علت پیچیدگی مفهوم و مصادیق آن با نوعی بحران معنا در تعریف و تحدید قلمرو آن مواجه هستیم (مستقیمی و قادری، ۱۳۹۰: ۲۵۴)؛ (Mustaghimi & Ghaderi, 2011: 245).

برای اولین بار رسماً تعریفی از تروریسم در بند ۳ قطعنامه ۱۵۶۶ مصوب ۲۰۰۴ ارائه شد، به موجب این بند: «شورای امنیت مجدداً یادآور می‌شود که اعمال کیفری، شامل اعمالی که با قصد سلب حیات یا ایراد جراحت جسمانی شدید علیه غیرنظامیان ارتکاب می‌شود، یا گروگانگیری که با هدف تولید وحشت عرصه عمومی یا در میان گروهی از اشخاص یا اشخاص خاصی یا ارباب یک جمعیت یا وادار ساختن یک حکومت یا یک سازمان بین‌المللی به انجام یا ترک فعلی صورت پذیرد، همانطور که توسط کنوانسیون‌های بین‌المللی^۲ و پروتکل‌های مربوط به تروریسم تعریف شده، عمل مجرمانه بوده و تحت هیچ شرایطی به موجب ملاحظات سیاسی، فلسفی، ایدئولوژیک، نژادی، اخلاقی، مذهبی یا دیگر ملاحظات مشابه قابل توجیه نیستند» (ظهیری، ۱۴۰۱: ۳۴)؛ (Zahiri, 2022: 34).

تعریف تروریسم بر پایه قطعنامه شورای امنیت: «هر عملی که منجر به مرگ یا آسیب رساندن جدی به غیرنظامیان و عناصر غیر رزمی گردد؛ یا با ارباب مردم یا مجبور کردن یک دولت یا یک سازمان بین‌المللی به انجام یا عدم انجام آن اقدام گردد، با هر زمینه‌ای که باشد، توجیه پذیر نبوده و یک عمل تروریستی است» (ذاکریان، وهمکاران: ۱۳۹۴: ۴۳۲)؛ (Zakarian, et.al., 2015: 118). به نظر نگارنده، تروریسم شیوه اقدامات تکراری به منظور ایجاد دلهره و رعب و وحشت است که به دلایل سلیقه ورزی، جنایی و یا سیاسی توسط گروه‌های مختلف به کار گرفته می‌شود.

۲-۱-۲- حقوق بشر^۴

با توجه به تحولات موجود در نظام بین‌الملل، حقوق بشر در هزاره جدید اهمیت خود را احراز کرده است. فرآیند تحولات رو به سوی حمایت از موضوع حقوق بشر است. اعتقاد تاریخی و دیرینه نسبت به رعایت حقوق بشر که از گذشته‌های دور نزد اندیشمندان و فرهیختگان وجود داشت؛ امروزه بعد بین‌المللی یافته و سازمان ملل متحد به عنوان عامل اجرایی و ناظر نسبت به رعایت حقوق بشر نقش قابل توجهی پیدا کرده است. افزایش این نقش به تحولات پدید آمده در روابط بین‌الملل بر می‌گردد (ذاکریان، ۱۴۰۰: ۲۶)؛ (Zakarian, 2021: 26).

اصطلاح حقوق بشر به چه معناست و حقوق بشر برای چه کسی اعتبار دارد؟ اساساً حقوق بشر مربوط به مواردی است که شما به دلیل انسان بودن از آن برخوردار هستید. بنابراین حقوق بشر

¹. Terrorism

². International Commissions

³. Protocol

⁴. Human Rights

همه افراد اعتبار دارد. مثلاً شما حق دارید به حق حیات، حق آزادی، حفظ حریم خصوصی، داشته باشید. حقوق بشر به عنوان یک عصیان و واکنش در برابر خشونت‌های گسترده و شرایط نامناسب، به وجود آمده است. حقوق بشر بر این نظر استوار است که همه مردم دارای حقوق همگانی می‌باشند، بدون در نظر داشت جنسیت، گرایش‌های جنسی، فرهنگ، تعلقات قومی یا دیگر چیزهای که می‌تواند یک فرد را از دیگران متمایز بسازد (Jar aid, 2020: 53).

ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر بر موضوع برابری تمام انسان‌ها در برخورداری از تمام حقوق مندرج در این اعلامیه تأکید دارد و هرگونه وجه تمایز میان انسان‌ها را اعم از نژاد، مذهب، ملیت، و... به عنوان عاملی برای عدم برخورداری یا برخورداری بیشتر از این حقوق به رسمیت نمی‌شناسد (کریمی و عدالتی، ۱۴۰۱: ۲۷۰)؛ (Karami & Edalati, 2022: 270).

۲-۲- مبانی نظری

مبانی حقوق بشر که به طور مستقیم توسط اقدامات تروریستی نقض می‌شوند شامل حق حیات و حاکمیت قانون می‌باشد. تروریسم ارزش‌هایی را هدف قرار می‌دهد که در قلب منشور متحد و دیگر اسناد بین‌المللی آجا دارد. دو نوع از این ارزش‌ها را در این مبحث به عنوان مبانی مورد بحث قرار می‌دهیم.

۲-۱-۲- حق حیات^۳

حق حیات در ماده ۶ پیمان‌نامه حقوق مدنی و سیاسی^۴ حمایت شده و براساس بند یک ماده ۴ پیمان‌نامه حقوق مدنی و سیاسی یکی از حقوق غیرقابل تعلیق است. نگرانی‌های حقوق بشر ناظر بر مسأله حق حیات شامل دو شیوه متفاوت می‌باشد: یک روش، اقدام نیروهای امنیتی و پلیس در سلب حیات مظنونان به ارتکاب تروریسم که به استناد ضرورت و عدم توجه مظنون به هشدارهای نیروهای امنیتی حادث می‌شود و روش دوم سلب حق حیات از طریق اعمال مجازات اعدام در پی حکم دادگاه است. در طول مبارزه علیه تروریسم سلب حق حیات از هر دو روش بسیار دیده شده اما آن روشی که اکثر دولت‌ها به توجیه آن مبادرت ورزیده‌اند، سلب حیات از طریق اقدامات نیروهای پلیس و امنیتی است. ارکان بین‌المللی حقوق بشری رویه‌های بسیاری در مورد محکومیت اقدامات دولت‌ها در اتخاذ چنین تدابیری داشته که تضمینات لازم برای مشروعیت سلب حق حیات را برمی‌شمرند (Thomas, 2020: 141).

دولت‌ها در این رابطه معتقدند هدف وسیله را توجیه کرده و به دلیل آنکه دولت‌ها درصدد مبارزه علیه تروریسم و حمایت از حیات انسان‌ها هستند در نتیجه چنانچه فردی را به صرف ظن و گمان به قتل برسانند، مبادرت به عمل خلافی نکرده‌اند. کمیته حقوق بشر در بررسی گزارش‌های دولت‌ها به این مسئله توجه بسیاری کرده که تدابیر دولت‌ها می‌تواند حق حیات افراد را به خطر

¹. Universal Declaration of Human Rights

². International Documents

³. Right to Life

⁴. Covenant of Civil and Political Rights

اندازد. دبیر کل سازمان ملل نیز در گزارش خود به مجمع عمومی اعلام کرده که نسبت به رویه دولت‌ها در دستگیری مظنونان تروریست و همچنین رسیدگی به وضعیت آنها که می‌تواند منجر به مجازات اعدام گردد، نگرانی‌هایی وجود دارد (ظهیری، ۱۴۰۱: ۱۵۷)؛ (Zahiri, 2022: 157).

در بند ۲ ماده ۶ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر^۱ مقرر شده که « مجازات اعدام تنها برای شدیدترین جرایم وضع شود.» شرط لزوم حمایت از این حق در قانون و اینکه هیچ کس را نمی‌توان به طور خودسرانه از حیات محروم کرد بدین معنا است که قانون باید به طور مضیق شرایط ناظر بر محروم کردن افراد از حق حیات توسط مقامات یک دولت را محدود و دقیقاً کنترل کند. اقدام پلیس ظاهراً بدون هشدار به قربانیان و بدون دادن فرصت تسلیم یا ارائه توضیح دلیل حضور یا قصدشان، انجام گرفته است. هیچ مدرکی دال بر ضروری بودن اقدام پلیس در دفاع از خود یا دیگران یا ضرورت انجام این عمل برای دستگیری یا ممانعت از فرار این افراد وجود ندارد. همچنین قربانیان تنها مظنونان به آدم‌ربایی بودند که چند روز قبل اتفاق افتاده بود و کشتن آنها توسط پلیس به معنای محروم شدن آنها از حق اجرای صحیح قانون و حمایت‌های مقرر در پیمان‌نامه بود، کمیته حقوق بشر بر این نظر است که عمل پلیس، با مقتضیات الزام قانون در شرایط پرونده نامتناسب بوده است.

۲-۲-۲- حاکمیت قانون^۲

احترام به حقوق بشر و حاکمیت قانون باید سنگ بنای مبارزه جامعه جهانی علیه تروریسم قرار گیرند. این مهم مستلزم توسعه راهبردهای ملی مقابله با تروریسم با هدف پیشگیری از اعمال تروریستی، پیگرد مسئولین این اعمال جنایتکارانه و پاسداری از حقوق بشر و حاکمیت قانون است. این امر مستلزم اقداماتی است در راستای بررسی شرایط منجر شونده به شیوع تروریسم از جمله عدم حاکمیت قانون و نقض حقوق بشر، تبعیض مبتنی بر نژاد، ملیت و مذهب، محرومیت سیاسی و انزوای اجتماعی اقتصادی. از دیگر اقدامات اساسی در این راستا می‌توان به ترویج مشارکت موثر و رهبری جامعه مدنی، محکوم کردن نقض حقوق بشر و ممنوع ساختن آن در قوانین ملی، تحقیق و پیگیری سریع نسبت به این موارد، پیشگیری از نقض حقوق بشر، و توجه کافی به حقوق قربانیان نقض حقوق بشر، به عنوان مثال، از طریق پرداخت غرامت و جبران خسارات اشاره کرد. (هافمن، ۱۳۹۹: ۸۵)؛ (Hoffman, 2020: 85).

با تصویب استراتژی جهانی سازمان ملل متحد^۳ برای مقابله با تروریسم در قالب قطعنامه‌ی ۶۰/۲۸۸ مجمع عمومی، جامعه‌ی بین‌المللی متعهد شد که اقداماتی را در راستای تضمین احترام به حقوق بشر برای همه و حاکمیت قانون به عنوان پایه و اساس مقابله با تروریسم اتخاذ نماید. بر این اساس دولت‌های عضو بر آن شدند که به منظور بررسی شرایطی که منجر به گسترش تروریسم می‌شوند، از جمله عدم حاکمیت قانون و نقض حقوق بشر، اقداماتی را اتخاذ نمایند و تضمین کنند

¹ American Convention on Human Rights

² Rule of Law

³ United Nations Global Strategy

که هرگونه اقدام اتخاذی در راستای مقابله با تروریسم با تعهدات آنها در قالب حقوق بین‌الملل، از جمله قوانین حقوق بشر، قوانین پناهندگی و حقوق بین‌الملل بشر دوستانه مطابقت داشته باشد (عالی‌پور، ۱۴۰۱: ۱۲۳)؛ (Alipour, 2022: 123).

استراتژی جهانی سازمان ملل برای مقابله با تروریسم بار دیگر بر رابطه‌ی ناگشودنی حقوق بشر و امنیت تاکید می‌کند و اعلام می‌دارد، حاکمیت قانون و حقوق بشر باید در محوریت تلاش‌های ملی و بین‌المللی در راستای مقابله با تروریسم قرار گیرند. به موجب این استراتژی دولت‌های عضو متعهد به تضمین احترام به حقوق بشر حاکمیت قانون به عنوان اساس مقابله با تروریسم هستند. بدین منظور، استراتژی‌های ملی مقابله با تروریسم باید به دنبال پیشگیری از اعمال تروریستی و بررسی عوامل منجر شونده به گسترش این اعمال باشند، افراد مسئول اعمال مجرمانه را تحت تعقیب قرار دهند یا آنها را به صورت قانونی استرداد نمایند، مشارکت موثر و رهبری جامعه مدنی را ترویج دهند و توجه کافی به حقوق تمامی قربانیان نقض حقوق بشر داشته باشند (هافمن، ۱۳۹۹: ۸۸)؛ (Hoffman, 2020: 88).

۳- تاریخچه

حقوق بشر از جمله مهم‌ترین تصمیمات و رویکردهای دوران معاصر در جهان به شمار می‌رود که با تصویب اعلامیه حقوق بشر در ۱۹۴۸ میلادی منتقدان و مخالفان بسیاری در جوامع مختلف، این طرح را دارای ایراداتی دانستند اما با این حال دولت‌های جهانی این اعلامیه را به عنوان یک اصل جهانی و با ارایه شروطی، تمامیت آن را پذیرفته‌اند. از این رو نقض حقوق بشر جرم تلقی می‌شود. اعمال تروریسم را جزء موارد نقض حقوق بشری شمرده می‌شود. فعالیت‌ها و اقدامات شورا امنیت بین‌المللی در خصوص تروریسم را در سه بخش قطعنامه‌ها، بیانیه‌ها و کمیته‌ها می‌توان جای داد (آقایی، ۱۴۰۰: ۲۶)؛ (Aghaei, 2021: 26).

مهم‌ترین قطعنامه‌های شورای امنیت در خصوص حفظ حقوق بشر در مبارزه با تروریسم قطعنامه ۱۲۶۹ مصوب ۱۹۹۹ و قطعنامه ۱۳۶۸ و ۱۳۷۳ مصوب ۲۰۰۱ و ۱۵۴۰ مصوب ۲۰۰۴ و قطعنامه ۲۲۵۳ مصوب ۲۰۱۵ و ۲۳۷۹ مصوب ۲۰۱۷، این قطعنامه‌ها همه دولت‌ها را فرا می‌خواند تا ترتیبات عملی و موثری را وفق حقوق بین‌الملل برای همکاری با یکدیگر در راستای حقوق بشر تمهید کنند. علاوه بر قطعنامه‌های فوق که از سوی شورای امنیت بین‌المللی صادر گردیده است، در ذیل شورای امنیت بین‌المللی، کمیته‌هایی برای مبارزه با تروریسم تشکیل گردیده که کمیته ۱۳۷۳ (مبارزه با تروریسم) و کمیته ۱۴۵۶ یکی از آنهاست. قطعنامه ۱۳۷۳ به حقوق بشر توجه بسیار کمی دارد، به همین منظور در ابتدا کمیته ضد تروریسم مدعی آن بود که نظارت بر رعایت حقوق بشر، وظیفه کمیته مذکور نمی‌باشد، قطعنامه ۱۴۵۶ شورای امنیت، هجده ماه پس از قطعنامه ۱۳۷۳، تصویب شد و مستلزم آن است که دولت‌ها باید اطمینان حاصل کنند که اقدامات انجام شده برای مبارزه با تروریسم با تمام تعهدات خود تحت قوانین بین‌المللی مطابقت دارد و باید چنین اقداماتی را مطابق با قوانین بین‌المللی،

¹. Declaration of Human Rights

به ویژه حقوق بشر مورد پذیرش قرار دهند (Thomas, 2020: 48).
به نظر نگارنده، موفقیت بلند مدت در مبارزه با تروریسم، مستلزم احترام به حقوق بشر است. کمیته مبارزه با تروریسم سازمان ملل که مسئول رهبری اقدامات ضد تروریستی سازمان ملل متحد است، باید اقدامات موثر بیشتری را برای رعایت حقوق بشر در مبارزه علیه تروریسم انجام دهد.

۴- نقض برخی از استانداردهای حقوق بشر در مبارزه علیه تروریسم

جامعه بین‌المللی اکثراً در برخورد با وقایع ۱۱ سپتامبر و پیامدهای آن بر این نکته تاکید داشته که پاسخ به تروریسم باید در چارچوب استانداردهای اساسی حقوق بشر «حق حیات، آزادی بیان، آزادی اجتماع، آزادی مذاهب، حریم خصوصی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، حقوق بین‌المللی صورت گیرد.

۴-۱- حق آزادی^۱

اعلامیه سال ۱۷۸۹ مواد ۷، ۸، ۹، را به آزادی‌های فردی اختصاص داده است. طبق قانون ۲۵ سپتامبر ۱۷۹۱ آزادی فردی اصل مهم قانون اساسی می‌باشد. از جمله آزادی برای هر کسی که رفت و آمد کند، ساکن شود، ترک محل کند بدون آن که بتوان وی را توقیف یا بازداشت نمود. این‌ها عبارات ماده ۷ بیانیه حقوق بشر هستند. هیچ انسانی را نمی‌توان متهم کرد، توقیف کرد و حتی زندانی کرد مگر در مواردی که در قانون معین شده و طبق اصولی که قانون وضع کرده است.

۴-۱-۱- آزادی بیان^۲

آزادی بیان به معنی صحبت آزادانه و بدون سانسور است. ضمن اینکه آزادی بیان در معنای عام خود، شامل موارد گسترده‌تری از حرف زدن آزادانه همچون دریافت اطلاعات و ایده‌های مختلف اظهارنظر و جستجوی اطلاعات بدون در نظر گرفتن معیاری خاص برای آن می‌شود. حق آزادی بیان در هر کشوری محدودیت‌هایی دارد و یک حق مطلق نیست محدودیت‌هایی مانند ممنوعیت افتراء، تهمت، نشر اکاذیب، تحریک به ارتکاب جرم و غیره (هیمن دوا، ۱۳۹۸: ۶۲)؛ (Heiman, 2019: 62). حق آزادی بیان به عنوان یک حق انسانی در ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر، در قوانین بین‌المللی حقوق بشر و پیمان‌نامه بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی به رسمیت شناخته شده است (Dothan, 2017: 118). مطابق ماده نوزدهم پیمان‌نامه بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی: «هیچ کس را نمی‌توان به مناسبت عقایدش مورد مزاحمت و اخافه قرار داد.» هر کس حق آزادی بیان دارد. این حق شامل آزادی تفحص و تحصیل و اشاعه اطلاعات و افکار از هر قبیل، بدون توجه به سرحدات، خواه شفاهاً یا به صورت نوشته یا چاپ یا به صورت هنری یا به هر وسیله دیگر به انتخاب خود می‌باشد.

حق آزادی بیان از ابتدای تدوین آن تاکنون یک امر مطلق تلقی نشده، چه بسا بند سه ماده ۱۹

¹. The Right to Freedom

². Freedom of Speech

³. International Covenant on Civil and Political Rights

پیمان‌نامه بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، دو استثناء را بر حق آزادی بیان یعنی احترام به حقوق یا حیثیت دیگران و حفظ امنیت ملی یا نظم عمومی یا سلامت و اخلاق عمومی وضع می‌نماید که دولت‌ها در چارچوب آن می‌توانند به تنظیم این حق پردازند (کازرونی، ۱۳۹۵: ۱۷۶)؛ (Kazerouni, 2016: 176).

مبارزه با تروریسم که به عنوان توجیهی برای محدودیت بر آزادی بیان است و یک توجیه متناسب و لازم برای ارائه دخالت است. دولت‌ها با توجه به موقعیت غالب خود، باید آماده پذیرش انتقاد بدون تحریم‌های جنایی، باشند. حتی اگر این انتقاد تحریک آمیز و یا توهین و یا اگر آن را شامل اتهامات جدی علیه امنیت بدانند، وظایف و مسئولیت‌های در رابطه با محدودیت در آزادی بیان بار ویژه‌ای تحمیل می‌کند (بزرگمهری و کیارستمی، ۱۳۹۶: ۱۴۷)؛ (Bozorgmehri and Kiarostami, 2017: 147).

۴-۱-۲- آزادی اجتماع^۱

آزادی گردهمایی‌ها و تشکل‌ها از جمله حقوق مدنی و سیاسی است که در متون بین‌المللی و اعلامیه حقوق بشر به آن توجه و تاکید شده است. هر کس حق دارد برای دفاع از منافع خود با دیگران اتحادیه تشکیل دهد و در اتحادیه نیز شرکت کند (هیمن دوا، ۱۳۹۸: ۶۷)؛ (Heiman Dova, 2019: 67).

ماده ۲۲ پیمان‌نامه بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز مقرر می‌دارد: «هر کس حق اجتماع آزادانه با دیگران را دارد از جمله حق تشکیل سندیکا (اتحادیه صنفی) و الحاق آن برای حمایت از منافع خود.» اعمال این حق تابع هیچ‌گونه محدودیتی نمی‌تواند باشد مگر آنچه که به موجب قانون مقرر گردیده و در یک جامعه دموکراتیک به مصلحت امنیت ملی یا ایمنی عمومی، نظم عمومی یا حقوق و آزادی‌های دیگران ضرورت داشته باشد. این ماده مانع از آن نخواهد شد که اعضای نیروهای مسلح و پلیس در اعمال این حق تابع محدودیت‌هایی قانونی باشند. هیچ یک از مقررات این ماده دولت‌های طرف کنوانسیون مورخ ۱۹۴۸ سازمان‌های بین‌المللی کار مربوط به آزادی سندیکایی و حمایت از حق سندیکایی را مجاز نمی‌دارد که به اتخاذ تدابیر قانونگذاری یا با نحوه اجرای قوانین به تضمین‌های مقرر در آن کنوانسیون لطمه وارد آورند (Thomas, 2020: 148).

در زمینه مقابله با تروریسم دولت‌های شرکت کننده، باید با احترام به دموکراسی و حکومت قانون با اجازه دادن به تمام شهروندان برای مشارکت کامل در زندگی سیاسی با جلوگیری از تبعیض و تشویق گفتگو بین فرهنگی و بین مذاهب در جوامع خود، با تعامل با جامعه مدنی در پیدا کردن راه حل سیاسی برای درگیری‌های مشترک توسط ترویج حقوق بشر و تحمل و با مبارزه با فقر تلاش نمایند (بزرگمهری و کیارستمی، ۱۳۹۶: ۱۴۷)؛ (Bozorgmehri and Kiarostami, 2017: 147).

¹. Freedom of Association

². Trade Union

۴-۱-۳- آزادی فکر و مذهب^۱

هر انسانی محق است که از آزادی اندیشه و عقیده و مذهب بهره‌مند شود، این حق شامل مواردی چون آزادی تغییر مذهب یا عقیده و آزادی در داشتن دین به تنهایی یا در گروه‌های دیگر به صورت خصوصی یا عمومی و انجام عبادت‌های خود و غیره می‌شود (Deter, 2019: 153). ماده ۱۸ پیمان‌نامه بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی: «هر کس حق آزادی فکر، عقیده و مذهب دارد.» این حق شامل آزادی داشتن یا قبول یک مذهب یا معتقدات به انتخاب خود، همچنین آزادی ابراز مذهب یا معتقدات خود، خواه به‌طور فردی یا جمعی، خواه به‌طور علنی یا در خفا در عبادات و اجرای آداب و اعمال و تعلیمات مذهبی می‌باشد. هیچ‌کس نباید مورد اکراهی واقع شود که به آزادی او در داشتن یا قبول یک مذهب یا معتقدات به انتخاب خودش لطمه وارد آورد (Berserker, 2016: 201). به نظر نگارنده، آزادی مدنی بر آزادی سیاسی^۲ متکی است. به عبارتی قانون حافظ آزادی‌های مدنی است، زیرا ثمره آزادی سیاسی است و از آنجا که تمامی شهروندان در شکل‌گیری قانون هم مقصدند، این می‌تواند پایه آزادی همه باشد. اعلامیه سال ۱۷۹۳ نیز در ماده نهم می‌گوید: «قانون باید حافظ آزادی عمومی و فردی در مقابل فشار آن‌هایی که حکومت می‌کنند باشد.»

در زمینه مبارزه با تروریسم، کنوانسیون سوم و چهارم ژنو^۳ اشاره می‌نماید که دولت‌ها موظف به احترام به دین و مذهب افرادی هستند که از آزادی خود محروم هستند شامل: آزادی مذهب خود، دسترسی به روحانیت و منع تبعیض براساس رنگ و نژاد و مذهب و ... است. کنوانسیون سوم ژنو مواد ۳۴ و ۳۵ کنوانسیون چهارم ژنو مواد ۷۶ و ۸۶ و ۹۳ گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در آزادی دین با اعتقاد اشاره کرده است که حذف بازداشت شدگان از اقلام مذهبی مانند قرآن به منزله محدودیت مذهبی است و بازداشت شدگان بدون مراقبت توسط روحانیون مذهبی رها می‌شوند که این نقض قواعد حداقل استاندارد برای رفتار با بازداشت شدگان است (بزرگمهری، کیارستمی، ۱۳۹۶: ۱۴۸)؛ (Bozorgmehri and Kiarostami, 2017: 148).

۴-۱-۴- ممنوعیت مطلق شکنجه^۴

در حقوق بین‌الملل شکنجه و سایر رفتارهای و مجازات‌های بی‌رحمانه، غیرانسانی و تحقیرکننده به طور مطلق ممنوع هستند. این ممنوعیت هنجاری بنیادین است و مطابق با معاهدات بین‌المللی^۵ و منطقه‌ای حقوق بشری، حتی در وضعیت‌های اضطراری که حیات ملتی در معرض تهدید واقع می‌شود، غیرقابل تعلیق به شمار می‌آید. ممنوعیت شکنجه و سایر رفتارهای بی‌رحمانه، غیرانسانی و تحقیرکننده حتی در زمان بروز تهدیدات تروریستی و یا خطر ادعایی از سوی یک فرد برای امنیت

1. Freedom of Thought and Religion

2. Civil Liberties

3. Political Freedom

4. Geneva

5. Absolute Prohibition of Torture

6. International Treaties

دولت نیز همچنان به اعتبار خود باقی است. با این وجود و در عمل دولت‌ها اغلب سیاست‌ها و روش‌هایی را در راستای مقابله با تروریسم اتخاذ می‌کنند که منجر به نادیده گرفته شدن و تضعیف این ممنوعیت مطلق می‌شود (هافمن، ۱۳۹۹: ۱۸۶)؛ (Hoffman, 2020: 186).

به عنوان مثال توسل به شکنجه و سایر رفتارهایی بی‌رحمانه، غیرانسانی و تحقیرکننده، به منظور کسب اطلاعات از مظنونین به تروریسم و همچنین استناد به اقرار ناشی از شکنجه چه در داخل و چه در خارج از کشور و ارائه شواهد پنهانی از جانب مقامات در طول فرایندهای قضایی به طور کامل ممنوع و باعث نقض اصل غیرقابل استناد بودن شواهد به دست آمده به واسطه شکنجه، مقرر در ماده ی ۱۵ و سایر مواد کنوانسیون منع شکنجه است.

برخی از دولت‌ها سیاست‌هایی را اتخاذ می‌نمایند با این هدف که افراد خارج از سرزمین خود را از شمول قوانین حقوق بشری خارج سازند، دولت‌ها باید تضمین نمایند که طیف کاملی از ضمانت‌های حقوقی و عملی در راستای پیشگیری از شکنجه همچون ضمانت‌های مربوط به آزادی و امنیت فردی و همچنین حقوق مربوط به رویه‌ی قضایی عادلانه موجود باشند. به عنوان مثال، از جمله این حقوق می‌توان به حق فرد بازداشت شده به شروع سریع رسیدگی قضایی و محاکمه در یک بازه زمانی معقول یا رهایی از بازداشت اشاره کرد. با اجرایی شدن پروتکل اختیاری کنوانسیون منع شکنجه گام بلندی در راستای تضمین حمایت عملی از بازداشت‌شدگان در برابر شکنجه و دیگر رفتارهای بی‌رحمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز برداشته شد (Donnelly, 2020: 216).

۴-۳- حفظ حریم خصوصی^۱

شناسایی حریم خصوصی به عنوان حقی از حقوق مدنی و سیاسی بشری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و از ارزشمندترین مفاهیم نظام‌های حقوقی توسعه یافته می‌باشد. حریم خصوصی بخشی از زندگی هر انسان است که هرگونه تصمیم‌گیری درباره آن و نیز اطلاع، ورود و نظارت بر آن منحصر در اختیار اوست و مداخله دیگران در آن یا دسترسی به آن حریم یا قلمرو بدون اذن او مجاز نمی‌باشد. حق حریم شخصی به خوبی در قوانین بین‌المللی آمده است (عالی‌پور، ۱۴۰۱: ۱۴۲)؛

(Alipour, 2022: 142). به دنبال پذیرش اعلامیه جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۴۸ و ماده ۱۲ که مستقیماً در رابطه با موضوع حریم شخصی است، شروط مشابهی در قرارداد بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون اروپا در مورد حقوق بشر و سایر کنوانسیون‌ها و توافقات منطقه‌ای آمده است. اعلامیه جهانی حقوق بشر در ماده ۳ چنین می‌گوید: «هر فردی حق زندگی، آزادی و امنیت شخصی دارد.» و در اصل ۱۲ نیز آمده: «نباید در زندگی خصوصی، امور خانوادگی، اقامتگاه یا مکاتبات هیچ‌کس مداخله‌ای خودسرانه صورت گیرد یا به شرافت و آبرو و شهرت کسی حمله شود. در برابر چنین مداخله‌هایی برخورداری از حمایت قانون حق هر شخصی است.»

در فرایند مبارزه علیه تروریسم جمع‌آوری و پردازش اطلاعات از اهمیت بالایی برخوردار است و حتی می‌تواند در جلوگیری از بروز اقدامات تروریستی و نیز کشف هویت مباشران و معاونان جرم

¹. Privacy Protection

². European Convention

از نقش بسزایی برخوردار باشد. در پرونده‌ای علیه آلمان در دیوان اروپایی حقوق بشر، دیوان پذیرفت که وجود قانونی که اختیاراتی خاص جهت نظارت محرمانه و بر برنامه‌های الکترونیکی «ایمیل»، مکاتبات پستی و ارتباطات تلفنی در شرایط استثنایی اعطاء می‌کند قابل توجیه است زیرا این امور در یک جامعه دموکراتیک برای حفظ امنیت ملی و یا جلوگیری از بروز اغتشاش و یا ارتکاب جرم ضروری هستند. البته این به آن معنی نیست که ماموران امنیتی به صورت خودسرانه و بدون اخذ مجوز قضایی به کنترل مکالمات تلفنی، مکاتبات پستی و یا نامه‌های الکترونیکی پردازند (Thomas, 2020: 234).

به نظر می‌رسد از سوی دیگر دستگیری مظنون به ارتکاب فعالیت‌های تروریستی اغلب کار ساده‌ای نیست. چنین اشخاصی معمولاً در مقابل دستگیری مقاومت کرده و به خشونت متوسل می‌شوند. تردیدی نیست که در مقابل ماموران پلیس یا نیروهای امنیتی به عنوان آخرین گزینه مجاز به استفاده از زور هستند مشروط بر اینکه این استفاده متناسب باشد، هر چند در حیطه حقوق بشر هرگونه بازداشتی باید بر ظن معقول نسبت به ارتکاب جرم توسط شخصی ذی ربط مبتنی باشد و اثبات موجه بودن سوءظن به عهده مقامات دولتی است. با این حال به لحاظ مشکلات نهفته در تحقیق و تعقیب متهمان جرایم تروریستی موجه بودن چنین بازداشت‌هایی همیشه نمی‌تواند براساس استانداردهای همسان با جرایم عادی مورد قضاوت قرار گیرد.

۴-۴- حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی^۱

تلاش‌های به عمل آمده در راستای بررسی پیامدهای حقوق بشری تروریسم و اقدامات ضد تروریستی بیشتر بر حمایت از حقوق مدنی و سیاسی تمرکز داشته‌اند و توجه کمتری به تاثیر آن‌ها بر بهره‌مندی از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شده است. با این حال واضح است که تروریسم و تدابیری که کشورها برای مقابله با آن اتخاذ کرده‌اند، تحت تاثیر میزان بهره‌مندی از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی قرار می‌گیرند.

اتخاذ تدابیر خاص ضد تروریستی ممکن است تاثیر مستقیم بر بهره‌مندی از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی داشته باشد. به عنوان مثال تحریم‌های هدفمند علیه افراد مظنون به مشارکت در فعالیت‌های تروریستی، همچون مسدودسازی دارایی‌های مالی آنان یا تحمیل محدودیت‌های مسافرتی بر آن‌ها، می‌تواند ابزار موثری برای ردیابی و حتی جلوگیری از فعالیت‌های تروریستی باشد. با این حال رژیم کنونی تحریم‌های هدفمند، شماری از چالش‌های جدی همچون عدم شفافیت و نبود رویه‌های عادلانه در اضافه کردن نام افراد و گروه‌ها به فهرست گروه‌های تروریستی یا خارج کردن نام آن‌ها از این فهرست را به وجود آورده است. تحریم‌های هدفمند که منجر به انسداد دارایی‌ها، تحمیل ممنوعیت‌های مسافرتی و محدودیت‌های دیگر می‌شوند، همچنین ممکن است پیامدهای زیادی بر توانایی افراد متاثر و خانواده‌هایشان در بهره‌مندی از حقوق اقتصادی و اجتماعی داشته باشند، چرا که ممکن است دسترسی آنها به تحصیل و اشتغال به شدت محدود شود.

^۱. Economic, Social, Cultural Rights

بکارگیری موثر معافیت‌های بشردوستانه ممکن است یکی از شیوه‌های مهم در راستای اعمال محدودیت بر تاثیر منفی تحریم‌های هدفمند در بهره‌مندی از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به حساب آید. به طور مشابه، اقدامات امنیتی سرکوبگرانه، نظیر دستورات کنترل‌کننده و احداث موانع فیزیکی برای محدود کردن حرکت افراد و گروه‌های خاص، که به منظور مقابله با تروریسم اتخاذ می‌شوند، به شدت توانایی اشتغال افراد و جمعیت‌های معین و حق آنها بر آموزش، خدمات درمانی و زندگی خانوادگی را محدود کرده است (Kinley & Jacqueline, 2019: 157).

نتیجه‌گیری

برای به آزمون گذاشتن فرضیه تحقیق ابتدا مفهوم شناسی دو واژه تروریسم و حقوق بشر مطرح شد. حقوق بشر در یک برداشت موسع ناظر به مجموعه‌ای از قواعد، اصول، تمایلات و آرزوهای جوامع انسانی در حمایت و ارتقاء حقوق اساسی انسان است و از این رو منشأ اصلی حقوق بشر، حقوق فطری است که با توجه به جدایی‌های ذاتی نهفته در اصولی چون حق حیات، حق آزادی، حق حریم خصوصی ... و به تدریج قواعد الزام آور و ضمانت‌اجراهای لازم برای دفاع از آن شکل گرفته است. با این وجود تروریسم و عاملان حملات تروریستی نه تنها توجهی به این امر ندارند بلکه نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای هم تاکنون نتوانسته‌اند اقدام عملی و یا چارچوب قانونی مشخصی در جهت مبارزه با تروریسم به عنوان به خطر افتادن اصول حقوق بشر به عمل آورند. در نتیجه اولین مسأله‌ای که پس از وقوع عملیات‌های تروریستی تحت تاثیر قرار می‌گیرد، حقوق بشر است.

نقض گسترده حقوق بشر از یک سو موجبات اساسی نضج و گسترش تروریسم است. از سوی دیگر اعمال خشونت‌آمیزی که عموماً تروریسم شناخته می‌شوند باعث نقض حقوق بشر و آزادی‌ها می‌شوند. بر این اساس برای نخستین بار اعلامیه وین در کنفرانس جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۹۳ به تصویب رسید، خطراتی که از سوی تروریسم متوجه حقوق بنیادین بشر می‌شود مورد توجه قرار داد. مشکل مبارزه با تروریسم از آنجا شروع می‌شود که دولت‌ها را در یک وضعیت دشوار قرار می‌دهد، چرا که از یک سو ملزم به حمایت از شهروندان در برابر تروریسم هستند و از سوی دیگر تکلیف به احترام به حقوق شهروندان دارند. بنابراین در جنگ با تروریسم باید به گونه‌ای عمل شود که مصادیق حقوق بشری کمتری نقض شود. این خطر وجود دارد که دولت‌ها در مبارزه با تروریسم، به اقداماتی همانند اقدامات تروریست‌ها متوسل شوند و این امر به منزله مشروع سازی این اقدامات می‌باشد. بنابراین در حالی که دولت‌ها حق مشروع برای دفاع از خود و دفاع از شهروندان را دارند، نمی‌توانند مانند تروریست‌ها از شیوه‌هایی مانند نقض حیات یا حق زندگی، نقض آزادی‌های اساسی فرد (بیان، اجتماع، مذهب، شکنجه)، نقض حریم خصوصی افراد، استفاده کنند. دولت‌ها باید تضمین نمایند که طیف کاملی از ضمانت‌های حقوقی و عملی در راستای پیشگیری از نقض حقوق فردی موجود باشد.

به این ترتیب تعادل میان شیوه‌های مشروع سازی مبارزه با تروریسم و حمایت از حقوق بشر، امری ظریف و دقیق است چرا که هدف «منع نقض حقوق بشر» وسیله «تروریسم» را توجیه نمی‌کند.

حقوق بشر نه تنها منافای مبارزه با تروریسم نیست بلکه چارچوب‌هایی را نیز برای این مبارزه در نظر گرفته است. در واقع این اجماع وجود دارد که هیچ نیازی به کنار گذاشتن استانداردهای پذیرفته شده حقوق بشر یعنی آنها که معین شده‌اند و از همه مهمتر پیمان‌نامه حقوق مدنی و سیاسی از یک طرف و کنوانسیون اروپایی حقوق بشر از طرف دیگر در مبارزه با تروریسم وجود ندارد. به گونه‌ای که حتی در شرایط اضطرار که راه را برای نقض حقوق بشر در جریان مبارزه با تروریسم فراهم می‌شود باز هم یک سری شروط برای جلوگیری از این نقض ایجاد شده است. بر این اساس ضد تروریسم در هر فرایند و تابع هر ملاحظه‌ای که باشد، باید توازنی معقول و نظام‌مند میان جنبه‌های تهدید کننده تروریسم بر حقوق بشر و جنبه‌های حقوق بشر ضد تروریسم و عواقب آن برقرار شود و این به معنای تایید فرضیه تحقیق می‌باشد. به این معنا که حقوق بشر و رعایت قواعد آن در جریان مبارزه با تروریسم قابل اجرا بوده و بهانه برای نقض آن وجود ندارد. در مجموع می‌توان گفت اگرچه حقوق بشر در برزخ تروریسم و ضد تروریسم گرفتار آمده است ولی این اجازه‌ای برای چشم‌پوشی از اصول آن نیست و از این رو اگرچه باید با تمام وجود با تروریسم به عنوان ناقض حقوق بشر مقابله کرد، اما نه به هر قیمت و هزینه‌ای و بدون شک نه به قیمت نقض ارزش‌های بنیادی حقوق بشر.

منابع فارسی

- آقایی، د. (۱۴۰۰). نقش و جایگاه حقوق بشر در نظم نوین جهانی. تهران: پیک فرهنگ.
- بزرگمهری، م. کیارستمی، م. (۱۳۹۶). نقض حقوق بشر به واسطه اقدامات تروریستی و سازوکار مبارزه با آن، فصلنامه سیاست جهانی، ۶(۱)، ۱۵۸-۱۳۱.
- ذاکریان، م. (۱۴۰۰). همه حقوق بشر برای همه، تهران: انتشارات میزان.
- ذاکریان، م. و همکاران. (۱۳۹۴). درآمدی بر روابط بین‌الملل، تهران: انتشارات میزان.
- ظهیری، ص. (۱۴۰۱). تروریسم؛ تعریف، تاریخچه و رهیافت‌های موجود در تحلیل پدیده تروریسم. تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار.
- عالی‌پور، ح. (۱۴۰۱). ارتقا حقوق بشر در جنگ علیه تروریسم. تهران: انتشارات سمت.
- عامری، د. (۱۴۰۰). حق بر مطالبه‌ی صلح عادلانه در حق بر صلح عادلانه. تهران: انتشارات مجمع جهانی صلح جهانی.
- کازرونی، م. (۱۳۹۵). چالش تطبیق حق آزادی بیان با منع استفاده تروریسم از فضای مجازی، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، شماره ۱۲(۴)، ۱۹۸-۱۶۷.
- کرمی، م. و عدالتی، م. (۱۴۰۱). بی‌تابیتی و طرح دعوا در دادگاه اروپایی حقوق بشر در پرتو اسناد بین‌المللی، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، ۱۹(۴)، ۲۸۶-۲۶۷.
- مستقیمی، ب. قادری، ر. (۱۳۹۰). نقض حقوق بشر و گسترش تروریسم، فصلنامه سیاست، ۴۱(۱)، ۲۷۰-۲۵۱.

۱۱. هافمن، پ. (۱۳۹۹). *حقوق بشر و تروریسم*. مترجم، علیرضا ابراهیم گل، تهران: انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه.
۱۲. هیمن دوا، آ. (۱۳۹۸). *آزادی‌های عمومی و حقوق بشر*. مترجم، یوسف مولایی و رشید برناک، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

English References

1. Berserker, T. (2016). *Targeted Sanctions and Individual Human Rights*, Cambridge: Cambridge University Press.
2. Deter, F. (2019). *The Handbook of Humanitarian Law in Armed Conflict*. New York: Oxford University Press.
3. Donnelly, J. (2020). *Violation of Human Rights in Dealing with Terrorism*. New York: University Press New York.
4. Dothan, A. (2017). Fundamental Human Rights and Coercive Measures: Impact and Interdependence, *Journal of Belarus*, 1(4), 67-77.
5. Jar aid, R. (2020). *International Human Rights Law*, Second edition, Durham: Carolina Academic Press.
6. Kinley, D., Jacqueline. M. (2019). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, Oxford Commentaries on International Law press.
7. Thomas, B. (2020). *Covenant on Civil and Political Rights*. New York: Columbia University Press.

Translated References to English

1. Aghaei, D. (2021). *The role and Position of Human Rights in the New World Order*. Tehran: Pick Farhan. **(In Persian)**
2. Alipour, H. (2022). *Promotion of human rights in the war against terrorism*. Tehran: Samite Publications. **(In Persian)**
3. Ameri, d. (2021). *The right to demand a just peace in the right to a just peace*. Tehran: Publications of the World Forum for World Peace. **(In Persian)**
4. Berserker, T. (2016). *Targeted Sanctions and Individual Human Rights*, Cambridge: Cambridge University Press.
5. Bozorgmehri, M. Kiarostami, M. (2016). Violation of human rights due to terrorist acts and the mechanism of combating it, *World Politics Quarterly*, 6(1), 131-158. **(In Persian)**
6. Deter, F. (2019). *The Handbook of Humanitarian Law in Armed Conflict*. New York: Oxford University Press.

7. Donnelly, J. (2020). *Violation of Human Rights in Dealing with Terrorism*. New York: University Press New York.
8. Dothan, A. (2017). Fundamental Human Rights and Coercive Measures: Impact and Interdependence, *Journal of Belarus*, 1(4), 67-77.
9. Heiman Dova, A. (2018). *Public freedoms and human rights*. Translated by Youssef Moulay and Rashid Barak. Tehran: Tehran University Press. **(In Persian)**
10. Hoffman, P. (2020). *Human Rights and Terrorism*. Translated by Alireza Ebrahim Gol, Tehran: Publications of the Office of Political and International Studies of the Ministry of Foreign Affairs. **(In Persian)**
11. Jar aid, R. (2020). *International Human Rights Law*, Second edition, Durham: Carolina Academic Press.
12. Karmi, M. Edalati, M. (2022). Statelessness and Litigation in the European Court of Human Rights in the Light of International Documents, *International Studies Journal*, 19(4), 286-267. **(In Persian)**
13. Kazeruoni, M. (2015). The challenge of implementing the right to freedom of expression with the prohibition of terrorism's use of cyberspace, *International Studies Quarterly*, 12(4), 167-198. **(In Persian)**
14. Kinley, D., Jacqueline. M. (2019). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, Oxford Commentaries on International Law press.
15. Mostaghimi, B., & Ghaderi, R. (2011). Violation of human rights and the spread of terrorism, *Politics Quarterly*, 41(1), 270-251. **(In Persian)**
16. Thomas, B. (2020). *Covenant on Civil and Political Rights*. New York: Columbia University Press.
17. Zahiri, S. (2022). *Terrorism: Definition, History and Existing Approaches in the Analysis of the Phenomenon of Terrorism*. Tehran: Sherkat Sahami Enteshar Publications. **(In Persian)**
18. Zakerian, M. (2021). *All human rights for all*, Tehran: Mizan Publications. **(In Persian)**
19. Zakerian, M., & et.al. (2014). *An Introduction to International Relations*, Tehran: Mizzan Publications. **(in Persian)**